

SUOMEN KIELEN ALKEISOPPIKIRJA RUOTSALAISILLE AIKUISOPISKELIJOILLE

Sari Högländer & Marjut Vehkanen *FINSKAN. Lättare än du tror.* Helsinki: Oy Edita Ab 2001. 231 s. ISBN 951-37-3241-X.

Runsaat kolme vuosikymmentä Osmo Hormian *Lärobok i finska* (1967) oli ainoa ruotsinkielinen oppikirja, joka oli tarkoitettu suomen alkeita yliopistotasolla opiskeleville. Metodiikaltaan ja sanastoltaan vanhentuneena Hormian oppikirja ei enää 90-luvulla kuulunut suomen laitosten tutkintovaatimuksiin; sen ovat korvanneet kohdekieliset oppikirjat, joita ovat laatineet Suomessa suomea ulkomaalaisille opettavat. Tällaiset oppikirjat toimivat hyvin alkeiden kontaktiopetuksessa, mutta niitä ei pysty hyödyntämään itseopiskelua harrastava aikuinen, jonka kielitaito ei riitä selitysten sisäistämiseen.

Tammikuussa 2001 Hormian oppikirja sai seuraajan, kansiin sidotun ja kuvitetun

»oikean» oppikirjan *FINSKAN. Lättare än du tror*, jonka ovat työstäneet Tukholman yliopistossa suomea opettava Sari Högländer ja Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuskeskuksen koulutuspäällikkö Marjut Vehkanen. Kirjan esipuheessa mainitaan hanketta tukeneet: Suomen Tukholman suurlähetystö, Suomi-instituutti, Tukholman yliopiston suomen laitos ja Vantaan täydennyskoulutuskeskus. Oppikirja julkaistiin 27. tammikuuta 2001 Tukholmassa pidetyssä suomen kielen juhlassa. Julkistaminen oli sovitettu osaksi kampanjaa, jonka tarkoituksena on saada Ruotsin päättäjät sitoutumaan suomen opetuksen ja suomenkielisten palvelujen säilyttämiseen ja kehittämiseen; tunnustihan Ruotsi suomen

viralliseksi vähemmistökieleksi keväällä 2000.

OPPIKIRJAN RAKENNE

Kirja on esipuheen mukaan tarkoitettu kaikille, jotka tarvitsevat suomen kielen perusteita työssään tai yksityiselämässään: se johdattaa suomen rakenteeseen ja antaa viestinnässä tarvittavat perustaidot. Högländer ja Vehkanen haluavat osoittaa, että suomen kielen vaikeus on vain myytti ja että suomessa ja ruotsissa on myös paljon yhtäläisyyksiä. Teos sopii tekijöiden mukaan yhtä hyvin itseopiskeluun kuin opettajajohtoiseen oppimiseen.

Kirjassa on 15 kappaletta tai oppijaksoa, ja näissä on yhteensä noin 110 sivua. Jakson nimi antaa usein vihjeen sisällöstä: *Hauska tutustua* (jakso 1) → tervehdykset; *Työstä kahvilaan* (4) → paikallissijat; *Minun täytyy tietää* (8) → nesessiivirakenne. Jakson aloittavat sisältöön sopiva suomalainen sananlasku tai sanonta ja sen ruotsalaisvastine. Sanonnat aukeavat yleensä ruotsalaisille pitemmittä selittelyittä yhteisen historiamme vuoksi. Esimerkkejä: *Kaikkea siitä kuulee, kun vanhaksi elää* (8); *Ei sääntöä ilman poikkeusta* (13); *Oppia ikä kaikki* (14). Kuvaavia sanontoja, kun tietää jaksossa 8 ja 14 selostettavan Suomen historiaa ja poliittista systeemiä tai jaksossa 13 monikonmuodostusta.

Jaksojen nimiölehdet tuovat mieleen Viron lipun värit, joskin kirjan yleissävyinä on tuttu sininen ja valkoinen. Kukin jakso alkaa kielioppikatsauksella, jonka erottaa muusta tekstistä vaaleansininen pohja. Kielioppia seuraavat lukuteksti tai kaksi sekä aakkosellinen sanasto. Sanastoista ei aina löydy ensiesiintymiä, mutta useimmiten puuttuva sana löytyy kirjan lopussa olevasta sanastosta. Sanoista annetaan perusmuoto ja taivutusvartalo(t), verbiryhmä (1–5) sekä rektio, esimerkiksi **lukea** 1 **lue-**, **luke-**

+ *-stal/-stä* – läsa om ngn/ngt. Kieliopin elementit, esimerkiksi rektion vaatima sija-pääte sekä liitteet ynnä muut, on merkitty sanastoon vaaleansinisellä samoin kuin niiden ruotsalaisvastineet: *-llal-llä – ilpå; -al-ä – partitivändelse*, krävs vid verbet *puhua* (tala) jne.

Tekstin vaatiman sanaston ohella lähes jokaiseen jaksoon liittyy aihepiiriin tai kielioppiin niveltävä erikoissanasto: *Keskeisiä sanontoja* – Centrala uttryck; *Asuminen* – Boende; *Liikenne* – Trafik; *Perhe ja suku* – Familj och släkt; *Rahoitus* – Finansiering; *Vaatteet* – Kläder; *Maat ja pääkaupungit* – Länder och huvudstäder; *Urheilu* – Idrott; *Ateriat* – Måltider. Jos erikoissanasto liittyy kielioppiin, sen erottaa muusta tekstistä sininen tausta; esimerkkejä »kieliopillisista» sanaryhmistä ovat *Numerot*, *Vuodenajat*, *Vuorokausi*, *Kuukaudet*, *Milloin? Mitä kello on? Mihin aikaan? Moneltako? Minä vuonna?* Kieliopin, lukuteksti(e)n ja sanasto(je)n lisäksi jaksoon kuuluu harjoitusosasto. Harjoituksia on yleensä 6–8 jaksoa kohden, ja ne ovat monimuotoisia: täydennys- ja muuntotehtävistä käännöksiin ja pikku kirjoitelmiin, jopa lukutekstin objektien tunnistamista ja selittämistä. Opiskelijan aherrusta helpottaa selkeä Facit-osasto eli Tehtävien ratkaisut.

Oppikirjassa näkyy nykyinen kännykkä- ja IT-aika: lukutekstien jäljessä on ajankohtaisen www-sivun osoite, tässä näytteeksi ensimmäisen jakson opastus (s. 11): *Vill du bekanta dig med Finland och finskan kan du besöka virtual.finland.fi*. Muiden jaksojen www-osoitteita ovat muun muassa Suomen kansallisbiografia, museot, eduskunta, Tilastokeskus ja sanomalehdet. Itseopiskelijan kulttuurintuntemus karttuu, kun hän hakee mainitut sivustot Internetistä. Tarjotakseen halukkaille mahdollisuuden syventää jaksossa esiteltyjä kielioppi-seikkoja Högländer ja Vehkanen ovat laatineet kirjaan erillisen kielioppiliitteen, joka

etenee kappaleittain. Jotkin lukuteksteissä esiintyvät kielioppiseikat on otettu puheeksi pelkästään tässä liitteessä.

Oppikirja päättyy kolmeen sanastoon. Grammatik-liitteen jäljessä on Temaordlista, joka sisältää jaksossa esiintyvät erikoissanastot täydennettyinä uusilla aihepiireillä (*Ruoka ja juoma, Terveydenhoito, Ruumiinosat, Ammatit, Poliitiikan sanasto, Luonnontiede, Harrastukset, Aika ja juhlapäivät, Kulttuuri, Vastakohta-adjektiiveja*). Lopussa on kaksi aakkosellista sanastoa, joihin on koottu jaksossa esiintyvät sanat: Finsk-svensk ordlista ja Svensk-finsk ordlista. Suomalais-ruotsalaisesta sanastosta löytyy moni sellainen sana (eivät tosin kaikki), joka on joko unohtunut tai tahallaan jätetty pois lukutekstien sanastoista. Kirjaan kuuluu kaksi äänitettä. Esipuheen mukaan toinen sisältää kirjan tekstit dialogeeneen, toinen puolestaan vapaita, kirjassa esiintymättömiä dialogeja, joiden tarkoitus on harjoittaa oppijaa ymmärtämään autenttista puhetta. Mahtaako tämä äänite sisältää puhe-suomea, jota kirja ei muutoin juuri esittele?

OPPIKIRJAN SISÄLTÖ JAKSOITTAIN

Höglander ja Vehkanen pyrkivät antamaan opiskelijalle perustaidot suomen kieltä vaativiin tilanteisiin sekä tietoja suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Lukutekstit pohjautuvat arkielämän eli työn ja vapaa-ajan tilanteisiin. Lukukaudessa on yleensä yhtä monta viikkoa kuin kirjassa jaksoja (15). Periaatteessa kirjan voi kontaktiopeutuksessa käydä läpi kappale viikossa -vauhtia. Esittelen oppikirjan jaksot kolmena sarjana (jaksot 1–5, 6–10 ja 11–15), sillä tapanani on ollut jakaa lukukausi kolmeen viisiviikkoiseen jaksoon.

Jos oppija hallitsee jaksosten 1–5 (s. 7–44) sisällön, hän osaa esittäytyä, käyttää kohteliaisuusfraaseja, kertoa olennaisim-

man itsestään ja toveristaan (täyttää henkilötietolomakkeen), kysellä samat tiedot toiselta tai toisesta sekä keskustella työstä, asumisesta (kerrostalo, rivitalo, omakotitalo) ja kulkuvälineistä. Jo ensimmäisessä jaksossa kännykkä-Suomen airuena on yksinkertainen tekstiviesti (s. 11); siihen on saatu mukaan kohteliaisuusfraasina käytetty passiivimuoto *Soitellaan*, jonka ruotsalaisvastineeksi on tosin lipsahtanut oudolta kuulostava 'Vi rings' (pro 'Vi ringer'; vrt. *Nähdään 'Vi ses'*). Mainittujen puhetilanteiden hallintaan on tarvittu selvitys suomen ja ruotsin ääntämyseroista, verbin positiivinen ja negatiivinen preesenstaiutus ja alustava verbiryhmien 1–5 esittely, sisä- ja ulkopaikallissijat, vokaalisointu, omistusrakenne sekä partitiivi.

Ensimmäinen jakso ohjeistaa suomen ääntämyksen ja opettaa peruslukusysteemin. Koska kohderyhmänä ovat ruotsalaiset (tai pohjoismaalaiset), ääntämisoheissa hyödynnetään ruotsin systeemiä. Havainnollista on muun muassa verrata sanaa *banan 'rata' (en bana)* ja *banan 'banaanini' (en banan)* ja selvittää painon vaikutusta siihen, mitkä äänteet ruotsalainen tajuaa pitkiksi. Tästä pääsee helposti suomen systeemiin (s. 8): »Man kan väl säga att finskan skriver ut den svenska betoningen: *bananaani*.» Geminaattojen ääntämisohe (s. 9: »låt tungan stanna kvar en längre stund mot gummen») ei välttämättä ole yhtä tehokas kuin eräiden ruotsalaisopiskelijoitte- ni peruskurssilla soveltama »kahden tavun sääntö»: esimerkiksi sanassa *kukka* äännetään tavut erikseen (*kuk-ka*), mikä vähitellen johtaa »oikean» geminaatan sisäistämiseen. Tehokasta painon harjoittelua on lainasanojen ja niiden ruotsalaisvastineiden äännättäminen rinnakkain: *hotelli – hotell, appelsiini – apelsin, ruuvi – skruv* jne. (s. 13).

Sijamuotojen esittely etenee varovasti. Toisessa jaksossa todetaan, että ruotsin pre-

positioita vastaa suomessa usein päätte ja että tavallisia päätteitä ovat *i*-prepositiota vastaava *-ssal/-ssä* ja *på*-prepositiota vastaava *-llal/-llä* (s. 16). Vokaalisointu selostetaan jaksossa 4, kun ensin on esitelty paikallissijat. Tässä yhteydessä tekijät mainitsevat myös rektion käsitteen ja selittävät sen kontrastiivisesti ruotsin pohjalta: »— det heter ju tycka om och inte tycka från. I finskan kräver t ex verbet *puhua* tala om kasuset elativ: *-stal/-stä*» (s. 30). Vokaalisoinnun (»Att välja mellan a och ä») selitystä (s. 31–32) voi mielestäni yksinkertaistaa supistamalla sarjoja *a, o, u – ä, ö, y – i, e* koskevat säännöt yhteen: jos sana sisältää jonkin vokaaleista *a, o* tai *u*, päätteessä on *a*.

Grammatik-liitteessä on jaksoihin 1–5 liittyvää lisäinformaatiota muun muassa ääntämyksestä (diftongit ja alkukahdennus) ja verbintaivutuksesta. Neljännen jakson lisänä liitteessä esitellään koko sijamuotojärjestelmä (s. 126), jossa on 15 sijan nimet, päätteet ja kustakin ydinmerkityksen sisältävä esimerkkilause. Myös suomen sanajärjestystä ja muodollisen subjektin puuttumista on tässä yhteydessä kommentoitu. Jakson 5 kohdalle on taulukoitu eri nominityyppien perusmuoto, taivutusvartalo ja yksikön partitiivi (s. 127–128). Taulukon tyyppisanat ovat seuraavat: a) *kuva, kesä, auto, hölmö*; b) *elokuu, keittiö, nopea, vapaa*; c) *tunti, kivi, kieli, vesi*; d) *perhe*; e) *ihminen, ajatus, taivas, hyvyys, avain, työtön, askel, lyhyt, mies*. Koska astevaihtelua ei tässä vaiheessa ole opetettu, astevaihtelullisten sanojen taivutusvartalona on vahva vokaalivartalo (*tunti-*, *vete-*, *hyvyte-*). Ilmeisesti »turhaa vaihtelupainolastia» välttääkseen tekijät ovat maininneet nominille *nopea* vain *nopeata*-tyyppisen partitiivin (vrt. puhe-suomen *nopee* : *nopeeta*).

Jaksoissa 6–10 (s. 45–80) sanasto ja kielelliset rakenteet ovat jo vaativampia.

Tämän opiskelurupeaman hallitseva osaa kysyä ja neuvoa tietä, asioida matkoilla, ravintolassa, kaupassa ja kampaajalla, keskustella päivän ohjelmasta ja kysyä aikaa (*Mitä kello on? Moneltako?*). Hänellä on perustiedot Suomen ilmastosta, poliittisesta järjestelmästä sekä kesämökki- ja saunakulttuurista. Hallittavaan kielioppiin kuuluvat MI- ja KO-kysymykset, astevaihtelu, nesessiivirakenne sekä siihen tarvittava yksikön ja persoonapronominien genetiivi, ainesanojen partitiivihakaisuus, ajanilmauksia, relatiivipronominin yleisimmät sijat (*joka, jotka, jossa, josta, jolla*), omistusliitteet, objektin sijat sekä 3. infinitiivin sisäpaikallissijat.

Astevaihtelu otetaan puheeksi vasta jaksossa 7 taivutuksen perusteiden alkaessa vakiintua. Samoin on menetelty myös Marjukka Kenttälän 1998 ilmestyneessä alkeisoppikirjassa (ks. Forsman Svensson 1999: 492). Jakson kieliopissa esitellään geminaatta- ja yksinäisklusiilien vaihtelun lisäksi tapaus *nk* → *ng* (*Helsinki* → *Helsingissä*). Muut konsonanttiyhtymät samoin kuin koko astevaihtelujärjestelmä poikkeuksineen (esim. *autossa, Joukon, ruskeassa, matkalta*) on esitelty Grammatik-liitteessä (s. 129–131). Esiteltyjen vaihtelutapausten jälkeen todetaan, että *e*:hen päättyvien sanojen perusmuodossa esiintyvä *k, p* tai *t* puolestaan geminoituu taivutettaessa: *vaate* → *vaatteet* (s. 52). Toteamusta ja esimerkkiä seuraa selitys: »Vissa ord har s k omvänd stadiesväxling vilket betyder att deras grund[*f*]orm¹ står i den svaga, redan växlade formen. Dessa ord får [*i*] böjning anti[*n*]gen ett dubbelt *k, p* eller *t* eller *k, p* eller *t* som 'dyker upp': *levätä* → *lepäävät*.» Esityksen perusteella saa käsityksen, etteivät *e*-nominin kuulukaan käänteisen astevaihtelun piiriin vaan ovat erillistapaus, joten huomautus samaan joukkoon kuulumisesta olisi

¹ Olen korjannut sitaattien painovirheet lisäämällä puuttuvan aineksen hakasulkeisiin.

paikallaan. (Asia on mainittu Grammatik-liitteessä s. 131.) Astevaihtelua koskevissa säännöissä (s. 52, 129–130) on perinteistä oppijalle vaikeaselkoista selittelyä, sillä tavurajan sekä umpi- ja avotavun käsitteet eivät helpota asian omaksumista. Perinteinen selitys voi olla paikallaan erillisessä kielioppiliitteessä, mutta oppijakson suppeassa katsauksessa riittäisi nyrkkisääntö: astevaihtelu tapahtuu (~ tulee heikko aste), kun pääte on tyyppiä -K tai -KKV (= yksi konsonantti tai kaksi konsonanttia + vokaali).

Seitsemännessä jaksossa esitellään lyhyesti ainesanojen partitiivihakuisuus (s. 53); asia on pyritty saamaan helppotajuiseksi, mutta ruotsin kielen tarjoamia vertailumahdollisuuksia ei ole hyödynnetty. Jos annetaan lauseiden *Se on likööri* ja *Se on likööripullo* ruotsalaisvastineet (*Det är likör*. *Det är en likörflaska*), käy heti ilmi, että kyseessä on toisaalta artikkeliton ainesana ~ jaollinen sana (ruots. massord, icke-räknebart; engl. uncountable), toisaalta artikkelin vaativa jaoton sana (ruots. räknebart; engl. countable). Tapausta *Haluan pullon viiniä* – *Jag vill ha en flaska vin* koskeva kryptinen sääntö tulee ymmärrettävämmäksi, jos viitataan artikkelinkäyttöön (toisaalta *en flaska*, toisaalta *vin*). Kirjan selitys kuuluu »Vill man definiera lite mer [edellä: *Juon vähän viiniä*], t ex ett glas konjak eller en flaska vin, får ordet som ’gränser’ ämnesordet ändelsen -n (akusativ, kasus för objektet)». Akkusatiivia ei ole tähän mennessä esiintynyt kirjan jaksoissa, joten termin käyttö selityksessä saattaa yllättää oppijan — olkoonkin, että akkusatiivi löytyy Grammatik-liitteen kaasuskaaviosta omalta paikaltaan.

Omistusliitteet on jakson kieliopissa — aiheellisesti — esitelty suppeasti, eikä esimerkiksi *nsA*-liitteen *Vn*-varianttia ole mainittu (s. 68). Grammatik-liitteessä (s. 132–134) possessiivisuffiksit on sitä vastoin käsitelty perusteellisesti, mukana 3. persoo-

nan *Vn*-variantit, *n:n* ja *t:n* sulautuminen suffiksiin, adjektiiviattribuutin asu sekä postpositio + omistusliite. Tarpeellinen varoitus ruotsalaisopiskelijoille on, että suffiksi tulee vain persoonapronominien genetiivin, ei nominien genetiivin yhteyteen: *hänens kissansa* mutta *Marjan kissa* (suffixin liittäminen myös jälkimmäiseen tapaukseen on yleinen ruotsalaisopiskelijoiden tekemä virhe).

Jaksossa 8 esiteltävää nesessiivirakennetta edustavat tyyppit *minun täytyy* (+ inf.) ja *minun ei tarvitse* (s. 60). Grammatik-liitteessä on lisäksi mainittu variantit *minun pitää*, *minun on pakko*, *minun ei ole pakko*. Seuraavan jakson lukutekstissä esiintyy kaksi *mA*-infinitiivin muotoa: *on käymässä*, *ei estä häntä saunomasta*. Näitä ei selitetä kielioppikatsauksessa, vaan fraaseina sanastossa: *olla käymässä* – *vara på besök*; *estää* 1 *estä* – *saunomasta* – *hindra från att basta*. Grammatik-liitteessä (s. 134) on otsikon »Kasus på verbformen» alla mainittu lukutekstin esimerkit ja niiden ruotsalaiset käänösvastineet. Verbiryhmittäin on esitetty, miten *-mal-mä*-vartalo muodostetaan: verbin perusmuoto → taivutusvartalo → + *-mal-mä* (+ kaasus). Sisäpaikallissijoista on kustakin yksi esimerkki: *Minä menen syömään*. *Minä olen syömässä*. *Minä tulen syömästä*. Käännöksiin on pyritty saamaan suomen ilmauksia vastaava merkitys, idiomaattisia käännökset eivät ole (s. 134: *Jag går för att äta*. *Jag är och äter*. *Jag kommer tillbaka från lunch/middag*). Luontevammilta kuulostaisivat esimerkiksi seuraavat vastineet: *Jag ska gå och äta* (*Jag går och äter*). *Jag håller på att äta* (*Jag sitter och äter*). *Jag är precis tillbaka från lunchen/middagen*.

Kymmenennen jakson olennaisin kielioppiseikka on objektin sijanmerkintä. Kappaleen kielioppiosion (s. 74) yksinkertaistettu esitys objektista on selkeä: »tavallisten» myöntölauseiden objekti saa yksikös-

sä päänteen *-n*, monikossa *-t*, *täytyy*-raken- teessa objektia ei merkitä. Partitiivi tode- taan tärkeäksi myös objektin sijana. Sen esiintymisohdoiksi mainitaan seuraavat: kieltolauseen objekti on partitiivissa (*Heik- ki ei lue kirjaa*); myöntölauseen objekti on partitiivissa, jos tekeminen jatkuu, »satsens handling är pågående» (*Heikki lukee kir- jaa*); ainesanat ovat tavallisesti partitiivis- sa (*Heikki juo kahvia*); tietyt verbit vaati- vat partitiivia (lauseissa esiintyvät verbit *halata, katsella, rakastaa*). Esitys termei- neen on perinteinen eikä muistuta uusim- missa suomen alkeisoppikirjoissa nouda- tettua — niissäkin käytetään käsitteitä tulosobjekti (tuloslause), prosessiobjekti (prosessilause), kappalesana vs. aine- tai abstraktisana ja niin edelleen.

Grammatik-liitteessä objektin sijanva- lintaa on selostettu tarkemmin (s. 135–136), mutta esitys pysyy perinteisenä eikä objekti- sääntöjä ole mitenkään hierarkisoitu. Sijan- valinnassahan on olennaisinta se, käyte- täänkö akkusatiivia vai partitiivia, ja vasta tämän valinnan jälkeen otetaan kantaa mah- dollisen akkusatiiviobjektin varianteihin. Koska partitiivi on nyky-suomessa objektin sijana ylivoimainen (lähes 60 % nominio- bjekteista; ks. HKV 1980: 126, 129), sen tär- keyttä olisi korostettava myös objektinsija- kaaviossa (s. 136). Esitysjärjestystä (*n*-ak- kusatiivi, *t*-akkusatiivi, pääntteen muoto, partitiivi) olisi syytä muuttaa niin, että sään- nöstö alkaisi partitiivilla. Myös partitiivin esiintymisohdot voisi niputtaa hierarkkises- ti esimerkiksi kolmeen ryhmään: 1. kieltei- nen tai epäilevä lause, 2. prosessiverbi (pro- sessilause), 3. ainesanat. Objektien ruotsa- laiset käännökset eivät aina osu kohdalleen: kun lauseiden *Hän syö omenan* ja *Hän os- taa kirjan* vastineiksi on mainittu vain *Hon äter äpplet* ja *Hon köper boken*, ruotsalais- opiskelija yhdistää akkusatiivin määräisy- teen (tässä notiiviseen spesiekseen). Mää- räisten muotojen vaihtoehdoiksi olisi pitä-

nyt mainita myös epämääräiset (*ett äpple, en bok*).

Finskan-oppikirjan viimeisen kolman- neksen eli jaksot 11–15 (s. 81–118) opiskel- lut tietää aiempaa enemmän Suomen histo- riasta ja maantieteestä sekä suomalaisista (vrt. jakso 12 »Humpan ja tangon kansa» ja lukuteksti »Sibeliuksen, sauna ja sisu»), suo- malaisista urheilijoista sekä pääkaupungis- tamme. Kirjan loppuosaan sisältyy myös kaupassa asiointia (hinnat modernisti euroi- na, maksu Visalla tai pankkikortilla), juh- lien järjestämistä sekä seurustelua. Osataan pyytää, kärkeä ja kieltää (*Odota!*) sekä peh- mentää sanottua (*Ottaisin lasin olutta. Täällä olisi nyt vähän purtavaa*). Uutena piirteenä on se, että asioista voidaan nyt kertoa menneen ajan tempuksilla. IT- ja kännykkäsanasto on hyötykäytössä, kun imperatiivia esittelevässä jaksossa (11) on kännykän kuva, ote tekstiviestistä ja pari- kymmentä tietokoneeseen, kännykkään ja nostoautomaattiin liittyvää puhekuplaa (esim. *Tallenna asiakirja! Tulosta! Poista! Sulje kännykkä! Syötä kortti! Anna tunnus- luku! Ota rahat ja kuitti!*).

Omaksuttavat kielioppiseikat ovat yk- sikön 2. persoonan imperatiivi, imperfek- tin, perfektin ja pluskvamperfektin myön- tö- ja kieltomuodot, konditionaalinen prees- sens ja *i*-pluraali, josta taivutusvartalon li- säksi opetetaan illatiivin muodostus (s. 97) mutta ei oppijoille hankalia partitiivia ja genetiiviä (jakson lukutekstissä esiintyy kylläkin toistakymmentä monikon partitiiv- iä). Grammatik-liitteessä (s. 137–) on mai- nittujen seikkojen lisäksi muun muassa yh- teenveto persoona- ja demonstratiiviprono- minien sijamuodoista, kaaviot imperfektin ja pluraalin *i*:n laukaisemista äänne- muu- toksista sekä perfektin, pluskvamperfektin ja konditionaalisen myöntö- ja kieltomuodot verbiryhmittäin taulukoituina. Pelkästään liitteessä on esitelty konditionaalisen perfek- tin ja passiivin myöntöinen ja kielteinen

preesenstauvutus; tekijät ovat rajanneet 1. verbiryhmän esimerkit äännevaihteluttomiin tapauksiin (*puhutaan, asutaan*) antamatta esimerkkiä tyypistä *anta-* → *anetaan*, vaikka passiivikaaviossa mainitaan 1. verbiryhmän kohdalla ääntenmuutos *a* → *e* (s. 145).

KIELIOPPIA JA FRASEOLOGIAA

Moni kieliopin rakenne on esitelty sanasto-seikkana ja alkeisoppijalle vaikea tai epärelevantti selitys on jätetty tuonnemmaksi. Viimeisen jakson lukutekstissä esiintyvä monikon 2. persoonan imperatiivi *Olkaa kuin kotonanne* on ruotsinnettu fraasilla 'Känn er som hemma', passiivilause *Hei, mennään!* ilmauksella 'Hej, nu går vi!'. Kuten jo totesin, passiivin preesens on esitelty vain Grammatik-liitteessä, joskin passiivimuotoja viljellään jonkin verran kirjan teksteissä. Passiivikatsauksessa on mainittu *mme*-päätteisen monikon 1. persoonan tilalla puhekielessä esiintyvä passiivi: *me menemme* 'vi går' = *me mennään* 'vi går'; tästä ei ole esimerkkejä lukuteksteissä. Sitä vastoin passiivimuotoja esiintyy kohteliaisuusfraaseina tai imperatiiveina (*Soitellaan; Hei hei, nähdään sitten sunnuntaina!* – *Hei vaan! Nähdään; Hei, mennään! Mennään vain; Sovitaan niin*). Ilmauksen *Soitellaan!* (jakso 1) ruotsinnos on epäidiomaattinen ('Vi rings!'), *nähdään*-passiiveja (jakso 5) ei ole selitetty kieliopissa eikä sanastossa. Sen, että passiivin preesensillä on myös imperatiivin funktio, voi implisiittisesti päätellä vasta kirjan viimeisen lukutekstin *Hei, mennään!* -fraasin ruotsinnoksesta. Samassa lukutekstissä esiintyy myös lause *Juuri nyt soitetaan hitaita*, mutta ainoa vihje *soittaa*-verbistä on yleissanastossa oleva merkitys 'ringa' (= 'soittaa puhelimella'). Sanastoon tarvitaan myös merkitys 'spela', ja lukutekstin lause sopii Grammatik-liitteen

passiivikaavioon näytteeksi 1. verbiryhmän muita mutkikkaammasta passiivista: *soitta-* → *soitetaan* (vrt. edellä). Paitsi huomautusta puhekielisestä *Me mennään* -tyypistä olisi syytä mainita passiivin käyttö imperatiivina ja kohteliaisuusfraaseissa.

Kolmannen infinitiivin abessiivi *pahaa aavistamatta* (jakso 14) on niin ikään ruotsinnettu fraasina kyseisen jakson sanastossa ('intet ont anande'). Samassa sanastossa on mainittu myös abessiivifraasi *jäädä huomaamatta* ('bli onoterad'), vaikka kyseistä fraasia ei ole lukutekstissä. Ilmaus on voinut unohtua sanastoon, kun alkuperäistä tekstiä on karsittu. Sanastoseikkoina on esitelty myös kirjan suhteellisen harvalukuiset *minen*-nominat: *suomalaista osamista* (jakso 12: *osaaminen* 'kunnande'); *ennen sen sulkemista* (13: *sulkeminen* 'stängning'). Jakson 9 lukutekstissä esiintyvää *minen*-muotoa — [iho] *kuivuu sellaisesta saunomisesta* — ei sanastosta löydy, ainoastaan verbi *saunoa*.

On luonnollista, että lukuteksteissä esiintyy paljon sellaista, mihin suppeissa kielioppikatsauksissa ei voi kiinnittää huomiota — ja näin pitää ollakin. Jos kirjan on kuitenkin määrä sopia myös itseopiskeluun, oudoimmat muodot tulisi ruotsintaa sanastoon. Vaikka sijapäätteet, liitepartikkelit ynnä muut on pyritty selittämään sanastossa, jotkin seikat ovat jääneet huomiotta. Translatiivin ainoaksi funktioksi Grammatik-liitteen kaasuskaaviossa (s. 126) on mainittu *bliva*-konstruktio (*Tero tulee iloiseksi – Tero blir glad*); muutkin kirjassa esiintyvät funktiot (s. 62: *ruotsiksi*, s. 113: *jälkiruoaksi*, s. 114: *tekee työkseen*) vaativat selityksen, semminkin kun *ksi*-päätteen asu muuttuu omistusliitteen edellä (*työkseen*). Konditionaali opetetaan vasta 15. jaksossa, joten 10. jakson lukutekstin kysymys *Mitä saisi olla?* (s. 76) jää arvattavaksi, kun verbin aiemmat esiintymät ovat fraasi *Saanko esitellä?* ja infinitiivi *saada* (s. 10–11).

Lukuteksteihin on siroteltu kiitettävän runsaasti *-kin-* ja *-han/-hän-*liitepartikkeleiden luontevaa käyttöä. Merkitykset on esiintymien yhteydessä mainittu sanastossa: *-kin – också, -han/-hän – ju*. Tämä riittää niin kauan kuin liitteet esiintyvät näissä perusmerkityksissä, mutta kirjan loppujaksojen teksteissä liitteitä on käytetty pehmentiminä ja vahvistimina eikä funktioita ole mainintaa sanastoissa: *Saanhan keinnua – –* (s. 69); *Annahan, kun – –*; *Tulettehan taas mökille?* (s. 83); *Siitä tulikin mieleen* (s. 98). Sanastossa olisi voitu mainita myös *-kaan-* ja *-kä-*liitteisistä sanoista ilmauksissa *No ei todellakaan* ja *Eivätkä kaikki ole olleet – –* (s. 106) vaikkapa seuraavasti: *todella(kin) – verkligen; ei todellakaan – verkligen inte; eikä, eivätkä – och inte*.

FINSKAN JA MUUT ALKEISOPPIKIRJAT

Arviossani Marjukka Kenttälän suomen alkeisoppikirjasta (Forsman Svensson 1999: 490–496) esitin taulukossa, mitä kielioppiseikkoja neljän eri alkeisoppikirjan tekijät olivat pitäneet marginaalisina ja jättäneet käsittelemättä. Tällaisia seikkoja oli yhdeksän: nominintäivutuksessa essiivi/translatiivi, abessiivi/instruktiivi/komitatiivi, *i-*pluraali ja järjestysluvat, verbintäivutuksessa konditionaalin preesens, konditionaalin perfekt, imperatiivin 2. persoona, imperatiivin 1. ja 3. persoona sekä passiivi. Kenttälä (1998) on jättänyt kaikki mainitut kielioppiseikat alkeisoppikirjansa ulkopuolelle, Olli Nuutinen (1983) esittelee niistä kolme, Maija-Hellikki Aaltio (1985) viisi ja Anna-Liisa Lepämaa ja Leena Silfverberg (1992) esittelevät niistä peräti seitsemän. Kaikki mainitsemani alkeisoppikirjat ovat katsooneet irrelevanteiksi toisaalta abessiivin, instruktivien ja komitatiivin, toisaalta imperatiivin 1. ja 3. persoonan. Högländer ja

Vehkanen ovat Aaltion tavoin esitelleet mainituista kielioppiseikoista viisi, mutta valinnat vaihtelevat: heidän oppikirjassaan esitellään *i-*pluraali, konditionaalin preesens ja perfekt, imperatiivista vain yksikön 2. persoona ja passiivista pelkkä preesens-täivutus.

Jos *Finskan*-kirjan kielioppiantia vertaa oppikirjoista tuoreimpiin (Lepämaa ja Silfverberg 1992 ja Kenttälä 1998), havaitsee eräiden seikkojen jääneen vähemmälle huomiolle kuin verrokeissa. Niinpä 3. infinitiivin sisäpaikallissijoista on lukuteksteissä vain viisi näytettyä. Koska etenkin 3. infinitiivin illatiivi on yleinen niin kirjoitetussa kuin puhutussa kielessä, tämän olisi suonut näkyvän alkeisoppikirjankin teksteissä. Muutama lisäesimerkki selityksineen *minen*-nomineista olisi myös paikallaan johdoksen yleisyyden vuoksi; nyt *minen*-johdoksesta on vain kolme esimerkkiä eikä taajakäyttöisimmästä perusmuodosta ainoatakaan. Objektin sijoja kirjassa on selostettu paljonkin, kuten edellä on käynyt ilmi; sitä vastoin muiden pääkonstituenttien partitiivius tulee esiin lähinnä implisiittisesti, esimerkiksi ainesanoja koskevana huomautuksina (s. 53: »**Ämnesorden** i finskan förkommer oftast i partitiv») sekä esimerkeissä *Me syömme sillia ja juomme olutta. Mitä tämä on? — Se on likööri. Likööri on hyvää*.

Uusi suomen alkeisoppikirja *Finskan. Lättare än du tror* on saanut arviossani sekä risuja että ruusuja (ruotsiksi ris och ros): olen pyrkinyt osoittamaan havaitsemiani puutteet ja esittänyt parannusehdotuksia, mutta olen myös korostanut hyvinä pitämiäni ratkaisuja. Olen samalla pohtinut, olisiko itse valmis ottamaan kyseisen kirjan käyttöni Ruotsin yliopisto-opiskelijoiden peruskursseilla. Jos kirjaan tehdään joitakin täydennyksiä ja korjauksia, se voi nähdäkseni puolustaa paikkaansa suomen laitosten A-kursseilla; ongelmana on tietenkin

kirjasarjan pakollinen vaihto B-kurssilla, kun jatkoa kirjalle ei ainakaan toistaiseksi ole tiedossa. Toisaalta uusi oppikirja sopii mainiosti muille suomen kursseille, joita on eri laitosten ohjelmassa: esimerkiksi Uumajan yliopistossa on nollatasosta lähtevä 10 opintoviikon laajuinen luetun ymmärtämisen kurssi (Finsk läsförståelse) sekä eritaustaisille² oppijoille tarkoitettu suomen kielen kertauskurssi. Kohderyhmänä voivat olla myös Suomessa järjestettävien suomen kielen kesäkurssien pohjoismaiset osallistujat. Yliopiston ulkopuoliseen aikuisopetukseen kirja sopii hyvin jo siitäkin syystä, ettei siinä ole mutkistettu asioita eikä annettu turhia ja liian (kieli)tieteellisiä selityksiä.

Kuten oppikirjojen ensipainoksissa yleensäkin, *Finskan*-kirjassa on painovirheitä ja muita kiireen aiheuttamia puutteita: osa tekstiä on pudonnut pois (s. 9), sijan tai sanan selitys on väärässä kohdassa (s. 106, 116) tai lukutekstien ilmauksia ei ole selitetty. En luettele näitä kauneusvirheitä arviossani, vaan toimitan tiedot suoraan tekijöille, jotka varmaan ovat jo itsekin havainneet niistä valtaosan. ■

PIRKKO FORSMAN SVENSSON
Kielikeskus
PL 4 (Fabianinkatu 26)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti:
pirkko.forsman-svensson@helsinki.fi

LÄHTEET

- AALTIO, MAIJA-HELLIKKI 1985: *Finnish for Foreigners 1*. Helsinki: Otava.
- FORSMAN SVENSSON, PIRKKO 1999: Lähtökohtana oppijan ilmaisutarpeet. – *Vierittäjä* 103 s. 490–496.
- HKV 1980 = HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED – VILKUNA, MARIA: *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Helsinki: Department of General Linguistics, University of Helsinki.
- HORMIA, OSMO 1967: *Lärobok i finska*. Lund: Gleerups.
- KENTTÄLÄ, MARJUKKA 1998: *Kieli käyttöön — suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki: Yliopistopaino, Helsingin yliopisto.
- LEPÄSMAA, ANNA-LIISA – SILFVERBERG, LEE-NA 1992: *Suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- NUUTINEN, OLLI 1983: *Suomea suomeksi 1*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 338. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

² Opetukseen osallistuu muun muassa suomalaisten maahanmuuttajien jälkeläisiä, Pohjois-Ruotsin suomenkielisiä vähemmistöä ja Pohjanmaan rannikkoseudun suomenruotsalaisia.